

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 29 januari 2019

Mål nr

Ö 5456-18

PARTER

Klagande

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Avvisande av överklagande

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2018-10-16 i mål Ö 8937-18

Dok.Id 157864

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens avvsningsbeslut och återförvisa målet till hovrätten för prövning av åklagarens talan i sak.

SKÄL

Bakgrund

1. I samband med en förundersökning om sexuellt ofredande gjorde åklagaren en framställning om att tingsrätten skulle förordna ett målsägandebiträde för målsäganden.
2. Tingsrätten, som uppfattade framställningen som en begäran från målsäganden, avslog denna.
3. Åklagaren överklagade tingsrättens beslut och yrkade att hovrätten skulle förordna ett målsägandebiträde. Hovrätten har avvisat överklagandet med hänvisning till bl.a. att åklagaren inte har något rättsligt intresse av att få överklagandet prövat.

Frågan i Högsta domstolen

4. Frågan i Högsta domstolen är om en åklagare har en självständig rätt att överklaga ett beslut att avslå en begäran om förordnande av målsägandebiträde.

Rättsliga utgångspunkter

Förordnande av målsägandebitråde

5. När en förundersökning har inletts, ska det under vissa förutsättningar förordnas ett målsägandebitråde för målsäganden (se 1 § lagen, 1988:609, om målsägandebitråde). Det är rätten som beslutar om ett sådant förordnande (se 7 §).

6. Frågan om förordnande av målsägandebitråde ska tas upp på begäran av målsäganden eller när det annars finns anledning till det (se 4 § första stycket första meningen lagen om målsägandebitråde). Bestämmelsen har motiverats med att det i de flesta fall är målsäganden som bäst kan bedöma om han eller hon har behov av biträde men att det i undantagsfall måste finnas en möjlighet att förordna biträde även utan en begäran från målsäganden. Som exempel på sådana undantagsfall har angetts att målsäganden befinner sig i chocktillstånd och därför inte kan ta till vara sina intressen eller att målsäganden är ett barn. (Se prop. 1987/88:107 s. 29 f.)

7. Om målsäganden begär att få ett målsägandebitråde eller det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde, är förundersökningsledaren skyldig att anmäla detta till rätten. Avser förundersökningen ett brott enligt 6 kap. brottsbalken, ska anmälan göras omedelbart när förundersökningen har inletts, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde. (Se 23 kap. 5 § rättegångsbalken.)

Målsägandebiträdets uppgifter

8. Målsägandebiträdet ska ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp (se 3 § första stycket lagen om målsägandebitråde). Syftet är att lindra de påfrestningar som utredningen kan innebära för målsäganden. En naturlig uppgift för målsägandebiträdet är att förklara hur förundersökningen går till. Biträdet har rätt att vara med vid alla förhör som hålls

med målsäganden och ska i det sammanhanget i första hand bevaka att förhören går rätt till och att inga ovidkommande eller onödigt kränkande frågor ställs. Biträdet har också rätt att ställa kompletterande frågor. Däremot har han eller hon under förundersökningen inte någon ovillkorlig rätt att närvara och ställa frågor vid förhör med andra personer än målsäganden. (Se prop. 1987/88:107 s. 23.)

9. Målsägandebiträdet ska också biträda målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet, om detta inte görs av åklagaren (se 3 § andra stycket lagen om målsägandebiträde).

10. Målsägandebiträdets ansvar för att målsägandens intressen tas till vara får betydelse också när målsäganden biträder åtalet. Målsägandebiträdet kan då ha anledning att, på målsägandens uppdrag, lägga fram bevisning som talar för den tilltalades skuld eller att på annat sätt verka för att åtalet bifalls. Det samma gäller när ett bifall till åtalet utgör en förutsättning för att ett skadeståndsanspråk ska bifallas. I övrigt ingår det emellertid inte i målsägandebiträdets uppdrag att bevaka att skuldfrågan blir tillfredsställande utredd. Ansvaret för att brott utreds och lagförs vilar i stället på polis och åklagare (jfr prop. 1987/88:107 s. 8).

Rätten att överklaga ett beslut att avslå en begäran om målsägandebiträde

11. Av allmänna rättsgrundsatser följer att ett beslut får överklagas om det till sin natur är sådant att det kan överklagas (*överklagbarhet*). Därutöver fordras att klagandens ställning i förhållande till beslutet är sådan att han eller hon kan överklaga det (*klagorätt*) och att han eller hon har ett rättsligt intresse att överklaga (*klagointresse*).

12. Frågan om vem som har klagorätt i förhållande till ett beslut att avslå en begäran om förordnande av målsägandebiträde regleras inte i vare sig lagen om målsägandebiträde eller rättegångsbalken. Det går inte heller att av förarbetena utläsa någon särskild uppfattning från lagstiftarens sida; det står

endast klart att ett beslut av det aktuella slaget får överklagas av målsäganden i dennes egenskap av part i förordnandefrågan (jfr prop. 2017/18:177 s. 91).

13. Åklagaren kan inte anses inta någon partsställning i den aktuella frågan motsvarande den som målsäganden har. Lagstiftaren har visserligen ålagt förundersökningsledaren – vanligen en åklagare – att anmäla behovet av målsägandebiträde till rätten. Denna anmälningsskyldighet leder emellertid inte till att anmälaren blir att behandla som part.

14. Det sagda utesluter inte att åklagaren ändå skulle kunna tillerkännas en klagorätt, om det finns skäl för det. Då måste emellertid beaktas att bestämmelserna om målsägandebiträde huvudsakligen syftar till att tillgodose målsägandens enskilda intressen. Det är naturligt att intressen av detta slag i första hand bör bevakas av den enskilde själv, på egen hand eller genom ställföreträdare eller ombud. För att tillerkänna en företrädare för det allmänna klagorätt bör det därför – om det saknas lagstöd – krävas att skälen är starka.

15. Det kan antas att det ibland kan vara en fördel för brottsutredningen att det förordnas ett målsägandebiträde, eftersom ett sådant förordnande kan avlasta åklagaren och undanröja svårigheter i utredningen. Eftersom syftet med bestämmelserna om målsägandebiträde inte i första hand är att underlätta utredningen (jfr p. 8–10), utgör emellertid förhållanden av detta slag inte något starkt skäl för att tillerkänna åklagaren en rätt att överklaga beslut av nu aktuellt slag.

16. Av större betydelse är att det i åklagarens funktion som förundersökningsledare ingår ett visst ansvar för att bevaka målsägandens situation (se exempelvis, utöver 23 kap. 5 § rättegångsbalken, 13 a § förundersökningskungörelsen, 1947:948). Det innebär bl.a. att åklagaren måste se till att målsäganden underrättas om sina möjligheter att få ett målsägandebiträde förordnat. Det kan även motivera att åklagaren lämnar målsäganden information om vilka möjligheter han eller hon har att överklaga ett avslagsbeslut.

17. Förundersökningen ska emellertid bedrivas objektivt (jfr 23 kap. 4 § rättegångsbalken och 1 a § andra stycket förundersökningskungörelsen, jfr även 1 kap. 9 § regeringsformen och artikel 6 i Europakonventionen).

Åklagarens objektivitetsplikt sätter gränser för vad han eller hon kan göra för att bevaka målsägandens intressen. Som framhållits i den juridiska litteraturen skulle åklagarens objektivitet kunna sättas i fråga om han eller hon under förundersökningen mera direkt agerade som ”ombud” för målsäganden (se Gunnel Lindberg, Om åklagareetik, SvJT 1997, s. 203). Det bör därför inte komma ifråga att, utan lagstöd, tillerkänna en åklagare en rätt att föra talan i en fråga som i första hand handlar om skyddet för ett enskilt intresse.

18. En åklagare kan mot den bakgrunden inte anses ha någon självständig klagorätt i förhållande till ett beslut att inte förordna målsägandebiträde.

Bedömningen i detta fall

19. Tingsrättens beslut att avslå begäran om förordnande av målsägandebiträde överklagades av åklagaren. Eftersom en åklagare inte har klagorätt i förhållande till detta slag av beslut, var det riktigt av hovrätten att avvisa överklagandet.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Svante O. Johansson, Sten Andersson (referent), Petter Asp och Malin Bonthron
Föredragande justitiesekreterare: Emelie Hansell